

УДК 330:331.25+368.914

DOI: 10.31651/2076-5843-2018-3-106-112

ШЕВЧЕНКО Ольга Степанівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри математики і економіки Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка», м. Чернігів, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3439-2631

shevchenko_olya@ukr.net

МЕХ Лариса Михайлівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри математики і економіки Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка», м. Чернігів, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4418-7036

mehlarisa@gmail.com

СТАН ТА НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті визначено, що доволі високий рівень старіння населення поєднується з масштабною депопуляцією, що призводить до помітних труднощів у царині соціального захисту осіб похилого віку. Підкреслено, що пенсійна система України сьогодні знаходиться у кризовому. Доведено, що пенсійне реформування повинно здійснюватися комплексно з іншими реформами, шляхом підвищення загального добробуту населення, створення надійних фінансових інститутів недержавного пенсійного забезпечення, формування розуміння у населення необхідності приймати активну участь в накопичувальному пенсійному забезпеченні.

Ключові слова: пенсійна система, солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, система недержавного пенсійного забезпечення, пенсійне навантаження, пенсійний вік, фінансове забезпечення системи пенсійного страхування, пенсійна реформа.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку розподільчі пенсійні системи, що діяли у більшості країн світу є неефективними, бо не витримують негативного впливу демографічних чинків, а саме старіння населення світу. Для України цей процес загострюється ще й масштабною депопуляцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями старіння населення та розбудови ефективної пенсійної системи займаються такі зарубіжні та вітчизняні науковці: Лондар С., Лондар Л., Курило І., Кухта М., Калита Т., Сичова К., Ніколас Бар та ін.

Проблеми пенсійного забезпечення досліджували в своїх працях такі вітчизняні вчені, як Т. Кир'ян, І. Кравченко, Е. Лібанова, Б. Надточій, А. Нечай, В. Яценко. Питанням фінансового забезпечення системи пенсійного страхування присвячені праці вітчизняних вчених Л. Альошина, Н. Внукової, І. Гнибіденка, В. Даценко, Б. Зайчука, Е. Лібанової, О. Макарової, Б. Надточія, Л. Омелянович, Д. Полозенка, В. Тропіної, В. Федосова, І. Школьник, Л. Якимової та інших.

Проте, незважаючи на значні досягнення попередників, низка питань теоретико-методологічного та практичного характеру потребують детальнішого висвітлення і подальших наукових розвідок. Існує необхідність поглиблених досліджень функціонування солідарної пенсійної системи України, визначення ролі НПФ у пенсійному забезпеченні громадян України.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану пенсійної системи України, виявлення її проблем та надання рекомендацій щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У великій кількості країн з розвинутою та перехідною економікою відбувається уповільнення зростання чисельності працездатного населення, або його скорочення, що формує тенденцію до різкого збільшення частки недієздатних членів суспільства та інвалідів, тобто до зростання кількості пенсіонерів. Головна проблема полягає в тому, що «старіючі» держави можуть виявитися не в змозі виплачувати своїм літнім громадянам пенсії та забезпечувати їх медичною і соціальною допомогою [1].

В Україні наразі доволі високий рівень старіння населення поєднується з масштабною депопуляцією, що призводить до помітних труднощів у царині соціального захисту осіб похилого віку. У перспективі, згідно з демографічним прогнозом розвитку України, що був розроблений ООН (табл. 1) очікується прискорення процесу старіння населення. Так демоекономічне навантаження на одну особу працездатного віку зростає з 0,45 у 2015 році до 0,73 у 2040 році.

Таблиця 1

Прогноз чисельності населення України, тис. осіб в середньому за рік [2]

Роки	Всього	З них:		Демоекономічне навантаження
		працездатного віку	пенсійного віку	
2015	44616,5	26570,7	11840,1	0,45
2020	43150,8	24905,7	12273,8	0,49
2025	41741,2	23716,9	12534,4	0,53
2030	40536,2	22566,3	12950,5	0,57
2035	39280,5	21066,1	13475,8	0,64
2040	38526,3	19533,0	14328,0	0,73

В зв'язку з цим дуже гостро відчуватимуться соціально-економічні наслідки цього процесу такі як:

- посилення демоекономічного (відповідно, й податкового) навантаження на працездатний контингент,
- дефіцит робочої сили (насамперед, кваліфікованої),
- загальне старіння робочої сили,
- скорочення можливостей трудових ресурсного забезпечення довготривалого догляду осіб похилого віку,
- зростання попиту на медичні послуги з боку літнього населення тощо.

Вищезазначене потребує перебудови наявної соціально-економічної системи відповідно до потреб старіючого населення, реформування системи соціального захисту, охорони здоров'я тощо [3].

Розглядаючи структуру населення України в 2017 р., можемо відмітити, що все населення становить 42,4 млн. осіб з них: 26 млн. – це особи працездатного віку; 9,5 млн. – особи старше працездатного віку, а 6,9 млн. – діти віком до 15 років. За іншими статистичними даними виявлено, що із цих 26 млн. осіб працездатного віку тільки 17,8 млн. осіб являються економічно активними (серед них 16,1 млн. зайнятих та 1,7 млн. осіб – безробітні), а пенсіонерів нараховується 11,9 млн. осіб [4]. Тобто теоретично демоекономічне навантаження літніми людьми на працездатних осіб в 2017 році становить $9,5/26 = 0,37$, а реально $11,9/16,1 = 0,74$.

Порівняльні дані щодо виходу на пенсію чоловіків та жінок в різних країнах світу за 2017 р. наведено в табл. 2.

За даними табл. 2 бачимо, що в більшості країн світу вік виходу на пенсію що для чоловіків, що для жінок є однаковим (60 або 65 років). Звернемо увагу на середню тривалість життя. Найвища вона у Франції (понад 81 рік), а найнижча в Україні (68,8 років). Майже на 5 років в середньому довше за нас живуть китайці (73,7 роки). Саме через це так гостро стоїть питання підвищення пенсійного віку для громадян нашої країни. Особливу настороженість викликає великий розрив у показниках середньої тривалості життя по Україні в гендерному відношенні (за 2017 р. для чоловіків – 66,4, для

жінок – 76,3). Різниця – майже десятиліття! У той час, як у розвинутих європейських країнах ця різниця становить від 3 до 5 років [5, 203].

Таблиця 2

Порівняльні дані щодо виходу на пенсію чоловіків та жінок
в різних країнах світу за 2017 р.

Назва країни	Вік виходу на пенсію чоловіків, років	Вік виходу на пенсію жінок, років	Середня тривалість життя, років
Велика Британія	65	60	80,3
Бельгія	65	65	80,0
Німеччина	65	65	80,6
Китай	60	50-55	73,7
США	65	65	78,7
Франція	60	60	81,7
Україна	60	57-58	68,8

Складено автором

Згідно українського законодавства, реформована вітчизняна пенсійна система буде трирівневою. Відповідно до Указу Президента України від 13.04.98 № 291, який окреслив пріоритетні напрями реформування пенсійного забезпечення, та відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р., система пенсійного забезпечення в Україні буде складатися з таких рівнів:

- 1) солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- 2) накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- 3) система недержавного пенсійного забезпечення [6, с. 217].

На сьогоднішній день функціонує лише перший рівень та проходить становлення третього рівня пенсійної системи.

В таблиці 3 представлено основні показники функціонування солідарної пенсійної системи України за 2013-2017 рр.

Таблиця 3

Основні показники функціонування
солідарної пенсійної системи України за 2013-2017 рр.

Показник	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Населення, млн. осіб	45,5	45,4	42,8	42,5	42,3
Чисельність пенсіонерів, млн. осіб	13,6	13,5	13,6	12,2	11,9
Пенсіонерів, % від населення	29,9	29,8	31,8	28,7	28,1
Працездатне населення, млн. осіб	31,9	31,9	29,2	29,3	29,0
Коефіцієнт пенсійного навантаження	0,426	0,423	0,466	0,416	0,410
Мінімальна пенсія, грн	949	949	1074	1247	1452
Середня пенсія, грн.	1470,7	1526,1	1581,5	1699,5	1828,3
Співвідношення мінімальної та середньої пенсії	0,65	0,62	0,68	0,73	0,79
Середня заробітна плата, грн.	2979,5	3148,0	3455,0	4482,3	7351,0
Коефіцієнт заміщення, %	49	48,5	45,8	38	24,9
Власні надходження ПФУ, млрд. грн.	168,6	166,9	169,9	110,0	141,9
Дефіцит бюджету ПФУ, млрд. грн.	21,8	17,1	31,8	81,7	85,5
Дотації з державного бюджету, млрд. грн.	83	87	95	143	141,3
Річний індекс інфляції, %	100,5	124,9	143,3	112,4	101,6
Середній курс долара, грн./1 дол. США	7,99	11,88	21,84	25,88	26,80
Середня пенсія в доларах	184	128	72	66	68

Складено на основі [7; 8]

Проаналізувавши дані таблиці 3, ми бачимо, що в Україні спостерігається процес скорочення населення, в тому числі і пенсіонерів, це зумовлено рядом негативних факторів: низьким рівнем народжуваності, високим рівнем смертності, низьким рівнем життя, недостатньо ефективною системою медичного забезпечення. Питома вага пенсіонерів, за проаналізований період більш менш стала десь на рівні 30%. Коефіцієнт пенсійного навантаження змінювався в рамках 0,41-0,46.

Коефіцієнт заміщення заробітку пенсією постійно зменшувався з 49% у 2013 році до 24,9% у 2017, це відбулося через те, що зростання середньої пенсії значно відставало від зростання середньої зарплати по країні. Така ситуація призвела до значного погіршення рівня життя пенсіонерів і неможливості забезпечити свої потреби на звичному для них рівні.

Співвідношення мінімальної та середньої пенсії зросло з 0,65 в 2013 році до 0,79 в 2017 році, що свідчить про нівелювання трудового внеску та заробітків у активний період трудового життя та поступове зрівняння пенсії для всіх непрацездатних осіб.

Через значний рівень інфляції та знецінення національної валюти, значно зменшилася середня пенсія в доларовому еквіваленті майже в 3 рази з 184 доларів у 2013 році до 68 доларів у 2017 році.

Аналіз діяльності пенсійного фонду України свідчить про кризові явища в сфері солідарного пенсійного забезпечення. Так значно скоротилися власні надходження пенсійного фонду з 169 млрд. грн. на початку періоду, що аналізується, до 142 млрд. грн. в кінці періоду. Дефіцит бюджету ПФУ за 5 років зріс в 4 рази та досяг у 2017 році 85,5 млрд. грн. Для його фінансування було залучено 141,3 млрд. грн. дотацій з державного бюджету.

Всі ці данні свідчать, що пенсійна система України сьогодні знаходиться у кризовому стані, який характеризується такими проявами на макрорівні: значний дефіцит коштів Пенсійного фонду, що призводить до посилення залежності від державного бюджету; зменшення власних надходжень пенсійного фонду. На мікрорівні спостерігаються такі негативні явища: зниження життєвого рівня пенсіонерів, зрівнялівка в пенсійному забезпеченні, сприйняття діючої системи пенсійного забезпечення більшістю населення як соціально несправедливої.

Такий кризовий стан зумовлений рядом причин: старінням населення, значним рівнем тінізації заробітної плати громадян, великим рівнем неофіційної зайнятості, високим рівнем інфляції, недосконалістю пенсійного законодавства.

На сьогодні питання забезпечення достатнього рівня життя осіб, які досягли пенсійного віку, стоїть досить гостро практично в кожній країні. За останні роки пенсійне забезпечення в більшості країнах світу зазнало багато змін. У міжнародній практиці створені та застосовуються нові пенсійні системи, які формуються на не бюджетній основі. За даними Організації економічного розвитку і співробітництва на недержавні пенсії в країнах-членах ОЕРС припадає 21,6% пенсійних виплат, відмічається поступове збільшення частки недержавного пенсійного забезпечення в загальній структурі. Більш широке застосування подібних підходів до пенсійного забезпечення в Україні дозволило б знизити рівень соціальної напруги в суспільстві та підвищити рівень життя осіб пенсійного віку, сприяло б підвищенню мотивації робітників до праці та більш дбайливого ставленню працедавців до людського капіталу [6, с. 223].

Підвищення ролі НПФ у пенсійному забезпеченні дослідники пов'язують, у першу чергу, зі зміною курсу пенсійної системи більшості країн світу в бік накопичувальних принципів. Метою розпочатих в багатьох країнах наприкінці ХХ ст. пенсійних реформ є побудова в кожній окремо взятій державі оновленої системи пенсійного забезпечення, яка відповідає загальносвітовим вимогам і враховує економічну, політичну та демографічну ситуацію, що суттєво змінилася в останні роки. В офіційних документах ЄС для здійснення переходу до накопичувальної системи встановлені конкретні цілі, що охоплюють період з 1998 по 2020 рік. Передбачається, що за цей період частка в пенсійних виплатах державної розподільної системи знизиться з 84% до 64%, набагато зросте роль накопичувального елемента (з 12% до 29%), а незначна сьогодні частка добровільного пенсійного забезпечення потроїться (з 1,5% до 4,5%). При цьому сума приватних пенсійних активів зросте з 2 до 11,8 млрд євро в 2020 році [9].

Але в Україні є ряд перешкод для бурхливого розвитку недержавного пенсійного забезпечення:

- 1) низький рівень доходів більшості населення,
- 2) недовіра фінансовим інститутам (як державним так і приватним), які будуть забезпечувати збереження пенсійних активів,
- 3) високий рівень інфляції,
- 4) низький рівень економічних знань та економічної культури.

Та все ж таки реформування пенсійної системи України та розвиток недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) є пріоритетними напрямками державної політики у сфері покращення соціального захисту населення. Рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення є показником економічного та соціального становища населення країни [6, с. 222].

Пенсійне реформування повинно здійснюватися комплексно з іншими реформами, шляхом підвищення загального добробуту населення, створення надійних фінансових інститутів недержавного пенсійного забезпечення, пропаганди та популяризації думки, що про старість треба думати з молоді, заощаджуючи певні кошти.

Недержавна пенсійна система є надійним, а в більшості випадків і пільговим засобом забезпечення після виходу на пенсію вищого життєвого рівня, ніж той, який спроможна забезпечити лише солідарна система. Інша, не менш важлива функція недержавної пенсійної системи полягає в тому, що вона, як підкреслює багато дослідників, є джерелом довготермінових інвестицій, необхідних для економічного розвитку країни. Акумуляуючи заощадження населення в рамках пенсійних програм та інвестуючи їх у різні фінансові інструменти, пенсійні фонди здійснюють довгострокове фінансування економіки [6, с. 223].

Узагальнюючи вище викладене, слід зазначити, що успішне проведення пенсійної реформи в Україні, зокрема, розбудова недержавного пенсійного забезпечення матимуть такі позитивні наслідки:

1. Дозволить підвищити рівень пенсійних виплат людям похилого віку. Разом із пенсійними виплатами, що виплачуватимуться з реформованої системи обов'язкового пенсійного страхування, середня пенсія становитиме 55–60% середньої заробітної.
2. Сприятиме розвитку фондового ринку України.
3. Сприятиме розвитку страхувального бізнесу. Розвиток недержавних пенсійних фондів спричинить значне збільшення попиту на страхування життя, страхування довічної пенсії з установленим періодом, довічної обумовленої пенсії, довічної пенсії подружжя.
4. Приведе до зниження обсягів тіньової економіки. Через пільги в оподаткуванні для учасників і вкладників недержавного пенсійного, вони матимуть додатковий стимул вимагати виплату свого заробітку в офіційному секторі.
5. Зменшить залежність від зовнішніх запозичень та сформує додаткове джерело довгострокового кредитування вітчизняної економіки, оскільки кошти недержавного пенсійного забезпечення інвестуються на довгострокову перспективу.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Незважаючи на безперервні спроби удосконалення пенсійної системи вона, на жаль, досі залишається малоефективною у всіх аспектах. Вона обтяжує державний бюджет країни та є соціально несправедливою. Основними напрямками подальшого удосконалення пенсійної системи України мають бути: істотне удосконалення солідарної пенсійної системи та створення сприятливих економічних умов для розвитку накопичувальної складової пенсійного забезпечення. Пенсійне реформування повинно здійснюватися комплексно з іншими реформами, шляхом підвищення загального добробуту населення, створення надійних фінансових інститутів недержавного пенсійного забезпечення, формування розуміння у населення необхідності приймати активну участь в накопичувальному пенсійному забезпеченні.

Список використаних джерел:

1. Креховецька Л.Г. Використання досвіду зарубіжних країн у створенні трирівневої пенсійної системи України / Л. Г. Креховецька // Демографія та соціальна економіка: наук.-економ. та сусп.-політ. журн. – 2010. – № 2 (14). – С. 123-130.

2. Мних М.В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення / М.В. Мних // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 39–45.
3. Курило І.О. Старіння населення в Україні у дзеркалі соціально-демографічної політики / І.О. Курило // Демографія та соціальна економіка. – 2012, – № 2 (18). – С. 23–32.
4. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gr/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm.
5. Гайдук І. С. Проблеми старіння населення в контексті пенсійної реформи в Україні [Електронний ресурс] / І. С. Гайдук // Економічний вісник університету. – 2018. – Вип. 36(1). – С. 200-207. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36(1)_25)
6. Леваєва Л. Ю. Аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / Л. Ю. Леваєва, М. А. Кучеренко // Економічний вісник університету. – 2018. – Вип. 36(1). – С. 215-229. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36(1)_27)
7. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html.
8. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2017 року та середня чисельність у 2016 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/kn/kn_u/kn1216_u.html.
9. Pension system in Ukraine. Essential facts and numbers. / Ministry of labour and social policy of Ukraine, Pension fund of Ukraine. – K: Ministry of labour and social policy of Ukraine, 2008. – P.3.

References:

1. Krehovetska, L.G. (2010) Using the experience of foreign countries in the creation of a three-tier pension system in Ukraine. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika (Demography and social economics: Sciences. Econom. and suspension flight. Journ)*, 2 (14), 123-130 (in Ukr).
2. Мних, М. В. (2007) Insurance and its role in providing social protection of the population. *Finansy Ukrainy (Finance of Ukraine)*, 6, 39-45 (in Ukr).
3. Kurilo, I. O. (2012) Aging of the population in Ukraine in the mirror of socio-demographic policy. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika (Demography and Social Economy)*, 2 (18), 23-32 (in Ukr).
4. Key Indicators of the Labor Market. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gr/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm (in Ukr).
5. Haiduk, I. S. (2018) Problems of Population Aging in the Context of Pension Reform in Ukraine. *Ekonomichniy vistnyk universytetu (Economic Bulletin of the University)*, 36 (1), 200-207 (in Ukr).
6. Levaeva, L. Yu & Kucherenko, M.A. (2018) Analysis of the current state of the pension system in Ukraine. *Ekonomichniy vistnyk universytetu (Economic Bulletin of the University)*, 36 (1), 215-229 (in Ukr).
7. The average monthly pension and the number of pensioners (2007). Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html (in Ukr).
8. Population (estimated) as of January 1, 2017 and the average number in 2016 (2016). *State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/kn/kn_u/kn1216_u.html (in Ukr).
9. Pension system in Ukraine. Essential facts and numbers (2008). *Ministry of labour and social policy of Ukraine, Pension fund of Ukraine*, 3.

SHEVCHENKO Olga Stepanivna,

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor,

Associate Professor of the Department of

Mathematics and Economics of the National University

«Chernihiv College named after T. Shevchenko», Chernihiv, Ukraine

shevchenko_olya@ukr.net

MEKH Larisa Mikhailivna,

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor,

Associate Professor of the Department of

Mathematics and Economics of the National University

«Chernihiv College named after T. Shevchenko», Chernihiv, Ukraine

mehlarisa@gmail.com

STATE AND PROSPECTS OF UKRAINE'S PENSION SYSTEM REFORM

Abstract.

Introduction. At the present stage of social and economic development, distributive pension systems operating in most countries of the world are ineffective because they cannot withstand the negative impact of demographic factors, namely aging of the world's population. In Ukraine, at present, the relatively high level

of population aging is combined with large-scale depopulation, which leads to considerable difficulties in the field of social protection of the elderly. The foregoing requires the restructuring of the existing socio-economic system in line with the needs of the aging population, the reform of the social protection system, health care.

Purpose. *The purpose of the study is to analyze the current state of the Ukrainian pension system, identify its problems and provide recommendations for its improvement.*

Methods. *Methods used in the article: deduction, induction, scientific abstraction.*

Results. *In Ukraine, there is a process of reducing the population, including pensioners, due to a number of negative factors: low fertility, high mortality, low living standards, insufficiently effective system of medical care. The share of pensioners, for the analyzed period, reached the point of more or less 30%. The ratio of the retirement burden varied within the range of 0.41-0.46.*

The replacement rate of earnings by pensions had been steadily declining from 49% in 2013 to 24.9% in 2017, due to the fact that the growth of the average pension significantly lagged behind the growth of the average salary throughout the country. This situation has led to a significant deterioration in the standard of living of pensioners and the inability to meet their needs at their usual level.

The ratio of minimum and average pensions increased from 0.65 in 2013 to 0.79 in 2017, indicating a leveling of labor input and earnings in the active period of working life and a gradual equalization of pensions for all the unemployable. The analysis of the Pension Fund's activities in Ukraine has shown that Ukraine's pension system is in a state of crisis, characterized by such manifestations at the macro level: a significant deficit of the Pension Fund, which leads to increased dependence on the state budget; reduction of own revenues of the pension fund.

Originality. *As a result of the study, it was determined that the successful implementation of the pension reform in Ukraine, in particular, the development of non-state pension provision, will have the following positive consequences: 1. It will allow to raise the level of retirement benefits for the elderly. 2. It will facilitate the development of the stock market of Ukraine. 3. It will promote the development of insurance business. The development of non-state pension funds will result in a significant increase in the demand for life insurance, life annuity pension, a life-time pension, and a retirement pension for spouses. 4. It will lead to a decrease in the size of the shadow economy. 5. It will reduce dependence on external borrowing and form an additional source of long-term lending to the domestic economy, as non-state pension funds are invested in the long-term.*

Conclusion. *Despite continuous attempts to improve the pension system, unfortunately, it still remains ineffective in all aspects. It aggravates the state budget of the country and is socially unfair. The main directions of further improvement of the pension system of Ukraine should be: substantial improvement of the solidarity pension system and creation of favorable economic conditions for the development of the accumulation component of pension provision. Pension reform should be carried out in a comprehensive manner with other reforms, by raising the general welfare of the population, establishing reliable financial institutions for non-state pension provision, and forming an understanding of the population's need to actively participate in cumulative pension provision.*

Keywords: *pension system, solidarity system of compulsory state pension insurance, accumulative system of compulsory state pension insurance, system of non-state pension provision, retirement burden, retirement age, financial security of pension insurance system, pension reform.*

*Одержано редакцією: 19.10.2018
Прийнято до публікації: 24.10.2018*